

Găteala capului la Gura Râului

Maria ȘPAN

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Departamentul de Relații Internaționale
“Lucian Blaga” University of Sibiu, Department of International Relations

Personal e-mail: maria.span@ulbsibiu.ro

The Head Ornament in Gura Râului

The present article describes the visual universe of traditional Romanian hats from Gura Râului, a village in Mărginimea Sibiului. Men's lamb hat, their pasture or kashmere cloth, or those from wool or worsted velvet, women's straw hat, as well as all the hats worn at the special costumes in the village (namely those belonging to the youth, the „knights” and the calushars) - they all bear signs and messages. Representing the intentions and state of mind of their bearers, the elements composing the „head ornament” in Gura Râului are nothing else than a calling to decency, simplicity, and normality in an ever more complicated world.

Keywords: history of Transylvania, traditional costume, visual communication, Romanian traditional hat, Romanian scarf

Găteala capului la Gura Râului

Primul lucru pe care îl observăm la întâlnirea cu o altă persoană este modul în care este împodobit capul, „parte a corpului, în același timp, foarte vulnerabilă și foarte vizibilă”¹. Remarcăm dacă este vorba de un indian, un june din Bistrița-Năsăud, un rege, un soldat, un polițist, un vânător, un preot sau episcop etc. (statutul social), dar și aspecte legate de caracterul și valorile estetice ale persoanei cu care avem de-a face.

La Gura Râului, sat² din județul Sibiu, se poartă încă, în duminici și sărbători, costumul specific Mărginimii Sibiului, în alb și negru (fiind numit în sat, simplu, „haine românești”), și implicit podoabele capului: pălăria sau căciula de miel de către bărbați, și păstura, pălăria de paie, de către femei.

„Ceea ce se poartă pe cap are, asemenea celorlalte piese vestimentare, un rol *practic* (protejând capul de intemperii și lovituri), altul de *comunicare* interumană (marcând locul purtătorului în colectivitate) și un al treilea, *estetic* (fiind incontestabil un mijloc de a

schimba, a varia și a înfrumuseța figura).”³

DUMINICA ȘI ÎN SĂRBĂTORI

La bărbați

Încă la sfârșitul secolului XIX, sunt menționate detalii legate de podoaba capului gurenilor. Preotul Ioachim Muntean, în *Monografia economică-culturală a comunei Gurariului* din 1896 menționează că: „[...] bărbații poartă [...] iarna [...] căciuli, mai cu seamă negre, în deosebite forme [...]. Vara poartă [...] pălării cu fundul rotund și mici în păreți”⁴.

Sfânta Liturghie oficiată la „biserica mare” din sat, la început de secol XX, de către părintele Manta (în strană, asistă la slujbă părintele Ioachim Muntean). Detaliu cu vechea pălărie de la Gura Râului

Interesant la pălăria bărbaților din Gura Râului este faptul că **borul** vechii pălării, de dinainte de Primul Război Mondial, era mult mai larg decât cel pe care-l vedem la pălăriile actuale. Acest lucru se datorează, cel

Sfânta Liturghie oficiată la „biserica mare” din sat, la început de secol XX, de către părintele Manta (în strană, asistă la slujbă părintele Ioachim Muntean). Detaliu cu vechea pălărie de la Gura Râului

mai probabil, atelierelor de pălării care erau săsești la acea vreme și produceau și comercializau același tip de pălărie pentru toată lumea, până la apariția, în regiune, a primului atelier românesc de pălării. „Ioan Dădârlat și-a deschis atelierul de pălării într-un moment când afacerile „pecetluite” de o strângere de mână sau de un cuvânt dat erau mai sigure decât orice contracte parafate ferm de distinși și impunători economiști. În anul 1896, Ioan Dădârlat devenea primul român care făcea pălării – meșteșugul acesta fiind până în acel moment monopolizat în zona aceasta a Transilvaniei de către sași și maghiari. Dar se pare că Ioan Dădârlat este primul pălărier român din toate regiunile istorice românești. Atelierul a fost deschis în localitatea natală, Săliștea Sibiului, plină de meșteșugari și mici negustori.”⁵ O altă ipoteză care ar explica îngustarea borului pălăriei bărbătești ar putea fi „trend-ul” apărut în moda: dacă în anii 1910-1912, prin revoluționara scoatere, lepădare a corsetului din rochia feminină, silueta femeii devenind ca un cilindru, și sluga sau muncitoarea din fabrică, ca și doamna foarte elegantă, aveau aceeași siluetă, iar ca o compensație, doamnele, pentru a se deosebi de femeile de rând, își pun pe cap pălării din ce în ce mai mari, ajungându-se la „pălăria lighean”, după Primul Război Mondial, moda feminină împrumută elemente din costumul militar (1918), respectiv panașul pe care ofițerii îl purtau la chipiu.⁶ Astfel, pălăriile cu panaș ale femeilor, care amintesc de căștile militare⁷, au borurile

Sas, landler și bărbat din Gura Râului

foarte înguste.

Pălăriile acestea din fetru se vindeau „pe probate”, cum se vând și acum, prin târguri. Pălăriile de bărbați erau socotite ca piese de îmbrăcăminte scumpe. Gurenii aveau și încă au mare grijă de ele: să nu le plouă pe cele bune, pe cele de duminică, să nu se murdărească, femeile le periază, le pun bine în dulap și le pun naftalină. Soțul Marinei Ihora purta mereu pălărie, având una „de toate zilele” și alta de duminică: „știi cum era de atent cu hainele? Mai tare ca mine. Vai de min’. Și-și grijea hainele și-și făcea, n-avea grijă. [...] Acum, după-amiază, avea pălărie de uliță. De duminică-i de duminică. [...] Grijea și le purta. Țânea la haine. Nu merea cu ce o fost la biserică, după-amiază. Alea erau unele, ăștia erau altele. Până și pălăria. [...] Le grijea pe ploaie, că dacă le-nmuia apă, să strâca. Care-o avea de zî de lucru prin grajd și pe ci, apă era mai urâtă, cum să zăc” spunea lelița Mină.

La cusătura borului, pălăria de Gura Râului are panglică lată de două degete, cu nodul în partea stângă. „**Relația pălăriei cu coafura** a fost întotdeauna foarte strânsă, ieșind în prim-plan când una, când alta. O pălărie importantă a cerut o tunsoare scurtă, pentru a sta pe cap, dar și pentru ca aceasta să nu intre în concurență cu frizura.”⁹ Părul bărbaților din sat e mereu tuns scurt.

Importanța pălăriei bărbătești

„În sensul mai larg, pălărie înseamnă orice se pune pe cap. Diferența denumirilor e dată de materialele din care este făcută”¹⁰

Prin purtarea unei pălării, spațiul privat (*privat space*) al unei persoane se mărește, arătând importanța celui care o poartă și încredere în sine (a se vedea coroanele regale care măresc mult spațiul privat). Pana înfiptă în păr a fost probabil primul semn prin care s-a deosebit șeful de trib sau vraciu în comuna primitivă, înălțarea deasupra capetelor celorlalți făcându-l vizibil de la distanță. Au urmat coroane, tiare și felurite coifuri, una mai înaltă decât celelalte, prin care puternicii zilei impresionau poporul.¹¹ Toate acestea vorbeau despre rangul și funcția purtătorului. Același rol de a stabili o ierarhie îl avea și jobenul, în urmă cu mai bine de un secol. „Dimpotrivă, boneta, gluga sau căciula joasă a țăranilor nu adăugau nimic la statura lor, semnalizându-le starea de supuși”¹².

Pălăria bărbătească este un element foarte important nu numai al costumului popular al oamenilor din sat, ci și al așa-ziselor „haine nemțești” (hainele de toate zilele), ea fiind purtată de bărbații din Gura Râului mereu.

În satele din Mărginimea Sibiului, există un oarecare cult al pălăriei, specific ciobanilor. Un tânăr din Gura Râului relatează: „La noi acolo, unu era la nuntă. Și l-o chemat fata să joace. Și-o zis: “Hai joacă,

mă Aurele!”. El o răspuns: “Ce să fac, tu, cu pălăria?”. De fapt, la ciobani, îi specifică pălăria și spuneau că dacă lăsa pălăria din cap (ei și la masă stau cu pălăria pe cap) *le tînchină oile* – se îmbolnăvesc oile. Tînchinatu’ ăsta-i o boală de cap. Nu știi ce poate fi... Tînchinatu mai vine și dacă bei rachiul vara când e foarte cald. Zice că te tînchină la cap. Și atunci ei au un respect foarte mare față de pălărie. Și probabil și poienaru ăsta, care era oier, cumva o făcut o chestiune așa spectaculoasă cu pălăria. Cultul ăsta al pălăriei e specific oierilor». Căci importanța pălăriei este chiar foarte mare într-un alt sat din Mărginime, Poiana Sibiului, sat cu mulți ciobani, unde lumea știa povestea unui cioban din sat care, în anii ’90, a mers la Sibiu pentru a-și lua prânzul la restaurantul Bulevard, iar la întoarcere în sat, a chemat două taxiuri, unul pentru el, și celălalt pentru pălăria lui.

Forma pălăriei bărbătești de la Gura Râului este cea a unei emisfere, mai largă la bază și nu atât de înaltă ca și cea din Poiana Sibiului sau Jina (acolo, încă din copilărie, bărbații sunt obișnuiți să poarte pălăriile cu bază îngustă, fiind un mister cum pălăriile rămân pe capul bărbaților din aceste sate, fără să cadă, chiar și atunci când taie lemne sau când aleargă), acest fenomen sau cult al pălăriei nefiind atât de pronunțat în Gura Râului.

În vremurile noastre, „**democrația** a nivelat aspectul oamenilor, iar afișarea vestimentară a unor pretenții de supremație pare cel puțin desuetă, înălțimea unei pălării nu mai înseamnă nimic”¹³.

Iarna, bărbații din Gura Râului poartă, în loc de pălărie, o *căciulă de miel*. Legat de blana din care era făcută căciula bărbătească tradițională din Gura Râului, lelița Mină (Marina Ihora) spunea: „Tatu țânea un berbec negru. Oile erau albe. Și berbecu ăla scotea miei negri de astrăgan, așa zicea: *astrăgan*. Ș-apă’ nu țânea mielul de la oaie fără două zăle, iel mult trei zăle. Și trebuia să-l taie să-i ia chelea pentru căciulă. Că dacă îl lăsa mai mult, nu mai era fain de căciulă, nu mai erau inelele ălea, să cherdeau, știi? Ș-apă făcea cheile... tăia mielul, săra cheile, și le punea să-și ia sare, ș-apăi, pe vară, le aduna fain așa și roată și țânea vo câteva zăle în chimniță. Ș-apă le ducea la argăsât¹⁴, așa ziceam noi. Pe unde-i chelea să făcea albă de lua o preveșteală așa, că dacă nu, n-o poți lucra așa cum o lua de pe miel. Ș-apăi era femeia cea Oana lu’ Iacov. O murit la nouăzeci și nu știi câți de ani. O mai făcut și ficioru, da acum nu mai fac căciuli. Nu vezi că nu mai poartă căciuli? [tinerii]”.

Există două moduri în care căciulile sunt purtate: „turite” sau „ciobanii le mai pune înalt dacă plouă, să nu se adune apa aci. La Rășinari, era cu totul altfel. Să purtau, nu știu cum să-ți spun. Ca și cum îi cozonacu-n crățiți... Era aicea oblu și cu o dungă aicea, tot din asta. Da’ la noi, așa cui îi fotografia” spunea aceeași leliță.

Decența în purtarea pălăriei/căciulii de miel

Evident, la intrarea într-o încăpere, bărbații își dezvelesc capul. „Bărbații nu prea mănâncă ei cu căciula pe cap. Când se duc prin sat, dacă trec pe lângă preot, își ridică pălăria. Dacă trec pe lângă biserică, își fac cruce și își ridică pălăria” spune un tânăr din sat, Ioan Lăpădat, și continuă: „dacă trece, de exemplu, și e o înmormântare în curte, și-s porțile deschise, iar el nu are nimic cu mortu’ și nici cu înmormântarea și că nu poate să ocolească pe alte uliți, își ridică și atunci pălăria sau căciula, sau ce au pe cap”.

Pălăria în timp

La noi în țară, după 1944, în timpul ocupației sovietice, s-a dus un adevărat război împotriva pălăriei, considerată ca fiind un simbol al burghezilor. „Considerată până în vremea celui de-al doilea război mondial un atribut specific cetățeanului, exprimându-i demnitatea și rangul și folosind pentru **salut**, pălăria a fost condamnată de regimurile comuniste și înlocuită cu șapca muncitorului, echivalentul basmalei feminine.”¹⁵

„Prin anii 1949-1950, dacă erai văzut cu pălărie, imediat erai băgat la închisoare.”¹⁶

Odată cu căderea comunismului, s-a putut purta din nou pălăria, știind că ea schimbă înfașurarea persoanei care o poartă, atrage atenția, „înălțata statură mai spectaculoasă și [...] mai comod decât tocurele pantofilor”¹⁷, aruncă asupra ochilor și frunții un „văl de mister”, sau poate ascunde un craniu pleșuv¹⁸. Însă, **generația actuală** preferă să fie cu capul descoperit, iar pălăria trece printr-o criză, fiind pe cale de dispariție. În plus, lumea circulă mult cu automobilul, iar telefonul

Moduri de a purta căciula de miel de la Gura Râului

ne scutește de drumuri...

Chiar și în sat, nu se mai prea poartă pălăria. Lelița Mină a remarcat: „nu mai sânt cu pălărie. Tot cu șepci și cu capu’ gol tinerii...”.

La femei

Studiind modul în care fința umană comunică

prin costum, am înțeles mai bine sfatul bunicii mele care suna astfel: „O femeie trebuie să fie îngrijită la cap și la picioare.” Cu siguranță și femeile din sat știu acest lucru.

Pieptănătura - *Oablă-i cărarea?*

Întrebând o femeie mai învârstă din Gura Râului cât de des se piaptână, mi-a răspuns: „păi când ai nevoie. Acum îmi cade părul, rămân fără păr. [Nu în fiecare zi.] Nici n-ai răgaz... și cam o dată pe săptămână și sâmbătă”. Nici nu se spălau așa des ca acum, pentru că nu aveau timp și nici condiții: „păi dacă ai răgaz și dacă ai chef, îl speli. Și dacă nu, la două [săptămâni]”.

Așadar ritualul acesta al pieptănăturii nu-l făceau în fiecare seară. Maria Cătoiu își amintește de bunica ei: „dimineața, când se scula, își uda palmele cu oțăr de apă din lighean și-și întindea părul așa pe spate, ca să stea cât de cât lipit de cap și-și punea păstura. Asta era pieptănatul și, pe urmă, cam o dată pe săptămână... bunica, nu știu alte femei. Acum depinde câte erau de ocoșe, cât erau de ocupate, știu eu, se pieptăneau mai des. Dar cam sâmbăta se întâmpla și când se pieptăna bunica, înceta orice activitate în jurul ei. N-o mai interesa nimic. Era un adevărat ritual pe care îl respecta cu sfințenie, iar eu, ca și copil, o priveam uimită, îi știam fiecare mișcare și, întotdeauna, deși știam foarte bine ce urmează și ce face, întotdeauna mă fascina când o vedeam pieptănându-se. [...] Pieptănatul era un adevărat ritual. Nu vorbea nimic. Era o *magie*. Bunica mereu întreba: „*Oablă-i cărarea?*” căci se pieptăna fără oglindă”. Lelița Mină spune: „acum punem zdrențe la plete [material negru de păstură]. Io nu știu de ce-mi cade părul așa.” În plete, bătrânele împletesc șireturi, cărpe lungi, cărora le spun „sfori”, care suplinesc lipsa

Coafură de femeie nemăritată și măritată la Gura Râului

părului, și le înnoadă în jurul capului.

O diferență între femeile măritate și cele nemăritate este modul în care își aranjează părul (deși, în zilele noastre, tot mai puține femei respectă acest lucru) – cele nemăritate au două plete legate la baza cefei, cele măritate au pletele prinse în diademă. În trecut, nu exista ca femeia să-și taie părul. Era „rușine și păcat”.

Doar dacă femeia era bolnavă. Altfel, „mureau cu plete”.

„Fără păstură, femeile au o altă înfățișare. Păstura este parte din fința și chipul lor. Se schimbă fizionomia. Fără păstură, erau altele. Păstura făcea și face parte din fința, din înfățișarea lor. Ca și copil, așa percepeam lucrurile” spune Maria Cătoiu.

Acoperirea capului

De mici, la Gura Râului, fetele își acopereau capul, mai ales când era frig. Fetele n-aveau căciuli, ci *păsturi*

Poză din anul 1922-1923, la Gura Râului, în fața școlii vechi, elevi de clasa a III-a cu domnul învățător

(sau *cârpe*) groase.

Femeile din Gura Râului „*în cap poartă păsturi (cârpe) de păr¹⁹ și carton²⁰, negre sau cu flori, precum și cărpe învălită coperite cu siliuță²¹ - mai ales la zilele mari. De ploaie și soare întrebuințează pălării de paie. Cu vr'o 50 de ani numai înapoi femeile, - ca neveste tinere, - purtau în cap căciuli negre împodobite cu flori vâpsite (din boldă); ear' cele mai înaintate în vârstă un fel de învălitoare albă cu "conciu"²². Aceasta era un cerc în forma oului, înfășurat de jur împrejur cu pânză și acoperit cu un chindeu²³ - în timpul din urmă cu siliuță*

Femeie cu velitoare din Poiana și Sărbătoarea Buzduganului, Drăguș, Brașov²⁷

de jolj²⁴, mai fin.”²⁵

„Doamna Ștefănescu o spus că-și aduce aminte, când era mică, că fetele tinere din Gura Râului purtau pe cap pălării bărbătești și cu floare-ntr-o parte... știi cum au la Drăguș fetele și ficiorii. Deci au pălării din astea, cum sunt la noi pălăriiile bărbătești, astea săliștenești, da' nu înalte, astea obișnuite și împodobite-ntr-o parte. Au un ciucure mare colorat cu ață de toate culorile. Așa au fetele și băieții în Drăguș. Asta-i specific

de Drăguș...suntem în sudul Transilvaniei” îmi spunea doamna Maria Nicoară.

Păstura

Păstura cu ciucuri de ibrișin este păstura de duminica, „păstura ia bună”, purtată cu *hainele românești*, pe care nu toate femeile o aveau, ci numai cele tinere și cu stare sau cele „ocoșe”. Așadar, ciucurii de ibrișin sunt un element de cochetărie. Păstura este la fel și pentru femei măritate și pentru cele nemăritate, nu există diferențe.

Femeile, când poartă costumul tradițional al satului, își pun păstura într-un fel anume. Maria Cătoiu spune: „nu se vede nici un fir de păr. Până la rădăcina părului, așa frumos, cuminte, rotund, de jur împrejurul capului, fără nici un artificiu, fără nici o creață în plus, păstura aproape că știe, își învață ea rostul și aproape că se pune singură cu „colțu’ iel mic” pe dinăuntru și cu „colț’ iel mare pe dinafară”, întins

Modul de așezare a păsturii pe cap

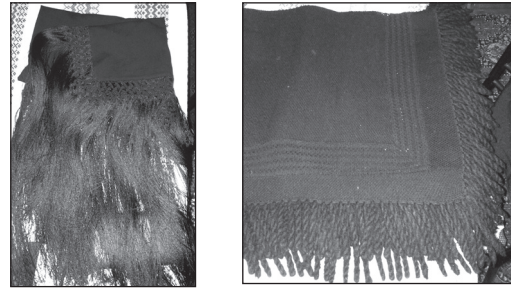
frumos așa, altfel nu stă pe cap”.

Femeile, când își pun păsturile pe cap, nu au nevoie de oglindă. Căci nu se oglindesc toată ziua. Eventual duminica. „O țin minte pe bunica duminică”, spunea tot Maria Cătoiu, „numai când se „găta românește” - c-așa ziceau la Gura Râului, „mă duc să mă gat”, adică să mă îmbrac românește; „mă gat” asta-nsemna, nu altfel; sau să „mă dezgat”, să mă dezbrac de hainele românești. Deci, eventual duminica, înainte să plece de-acasă, trăgea așa cu coada ochiului în oglindă, așa...o privire scurtă, să vadă dacă totul e-n regulă. [...] Erau cochete, da era o cochetărie totuși discretă și reținută”.

Ciucurii păsturii

În sat, erau foarte puține femei care știau să împletească ciucurii de mătase la păsturi. Era o muncă foarte migăloasă, căci modelul de la împletitură putea să fie în mai multe feluri. Era o concurență între femei, care să aibă împletitura „ia mai faină”. De aceea, era o cheltuială ca femeia să aibă așa un element al portului popular. Era o piesă de îmbrăcăminte foarte valoroasă, care se lăsa moștenire în familie.

Maria Conțiu spunea:” Păi și io am împletit când

Păstură de vară și de iarnă

mi-o trăbuit mie. Franjurii se împletesc cu mâna și cu acu de croșetat. Mai lăsam și mai scurți. Păi dacă îmbătrânim nu mai avem păr în cap. Și dacă-s mai

Păstura în trecut, cu franjuri mai scurți, și păsturile de iarnă – de lână sau janilie

scurți îi mai ușoară”. Maria Ihora povestea de femeia din sat care se știa că se ocupa cu împletitul franjurilor - Tia, Filofteia: „O fost de la Tilișca. O fost o fată vrenică și harnică. [...] Ea o crescut copiii cu mare greu, din mâni...să ții copiii îi greu... o avut trăi. Păcat de ea că n-o mai trăit. [...] Ce mâni scumpe o avut...”.

Maria Conțiu: „Cu ciucuri, mai demult, făceau femeile cârpele, cum era cârpa patrată, făcea numai la colțuri ca să fie numai așa aici, de aspect... ca să hie mai ușor, știi? Cârpa de toate zălelea. Și mai, tot atunci demult, că io n-am purtat de ălea, vă spui drept. Când făcea aluat femeia, făcea plăcinte, cum zăceam mai demult, apă cum era asta cu ciucuri, apă făcea ui așa și **innoda** ciucurii ui aici [deasupra capului]. Când făcea plăcinte maram...ca să nu-i vie ciucurii pe masă”. Maria Nicoară completa: „Pe vremea când eram io copilă, „colceriță” (bucătăreasă) era o femeie pe care o chema Măndălină (de la Magdalena). Și cum se făceau nunțile tot acasă și pomenile tot acasă, nu era căminul, noi eram acolo de ne uitam pe la bucătărie. Ea era îmbrăcată românește, și cu păstură cu ciucuri. Cu ciucurii mai micuți, mai scurți. Și ca să nu-și înmoaie vârfulurile în tocană, în ciorbă, își lega vârfulurile - la cele două colțuri care le innoda la spate -, venea cu ele până-n creștet și le făcea nod aicea, deasupra frunții. Și ciucurii îi băteau aci pe la ochi, îi veneau pe față așa”.

Iarna

Duminica la biserică, iarna, femeile aveau păstura

cu ciucuri (sau o altă păstură, fără ciucuri, dar tot de duminica) și, pe deasupra, păstura „ia groasă”, care era din lână („lânică”) sau janilie, pe care o petreceau pe sub barbă, și colțurile le prindeau sub braț, la subțioară. Lelița Mină spune: „de janilie, îs ălea lucioase. De-acelea n-am avut. *Aia nu-i tradițională pentru GR, cea de lânică e.* Cam tilișcanele, poinărițele și rășinărenele au. Da’ să știi că io mor cu doru’ ei că nu mi-am luat-o. Mi-o plăcut tare. Mi-o plăcut de..., da nu mi-o dat ocazia. Cum să zâc? Eu am fost învățată tot să grijesc. I-am dus doru, îț spui drept. De cân m-am măritat, i-am dus doru. Și poate c-am avut și ocazie, da n-am plecat să-mi cumpăr. Că am mai auzât că mere muieri la Rășinari de-și tomnesc... Că-s așa ingașe. Fujau de pe cap. Da nu prea au... Cam ăste de lânică... și să mai făceau și cu acu’... mai demult de n-o avut bani. Mama soacră avea făcută la fata ei cu mâna. O zâc că lucra câte o lună la ea... Câte-o lună...”

Găteala capului cu “hainele nemțești”

În zilele noastre, la hainele de zi cu zi, așa-numitele „haine nemțești”, gurăncele își pun pe cap păstura fără ciucuri (e mai numită și „cârpă”), și de diferite culori: „albu că te protejează la căldură, la soare, și ești mai tineră. Apăi când treci prin ani și ai o moarte, ai un doliu, să schimbă” (Maria Conțiu). Materialele se găseau și la „boldele” din sat. Era pânza obișnuită, cea mai ieftină, de satin, din care-și făceau păsturile cele simple pentru toată ziua, iar cașmirul era materialul cel mai fin pentru păsturile de duminica. Vara, când era foarte cald, femeile nu mai luau o păstură cu ciucuri, pentru că era foarte grea și foarte călduroasă. Aveau tot cârpe negre, de regulă, și fără ciucuri, sau cârpe de alte

Găteala capului cu “hainele nemțești” – vara, iarna cu păstura de PNA, vara cu pălărie

culori.

Pentru „boarea Râului”, primăvara, toamna și iarna, femeile purtau, peste păstura subțire, o alta de P.N.A.. Răspândite mai ales pe vremea comunismului, când majoritatea femeilor din România purtau batic, erau acestea de P.N.A., iar femeile din Gura Râului țesau acasă astfel de batic – angajate fiind la „ARTA”, cooperativă meșteșugărească de ară populară, din Sibiu.

Toate femeile din Gura Râului își puneau prima

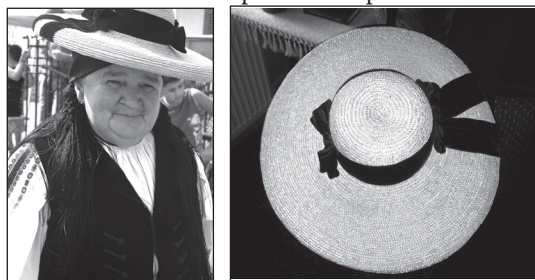

Modul de legare a păsturii la Gura Râului

păstură, cea subțire, „legată din dărăpt” în același fel. Și dacă era mai frig, mai puneau pe deasupra baticul de P.N.A. (în ultimii 30-40 de ani când a apărut și P.N.A.-ul). Acest batic țesut era mai moale și putea fi și colorat, cu maro sau culori mai șterse. Nu erau culori țipătoare, în nici un caz. Acesta era acoperământul capului în zilele de lucru. Maria Cătoi: „în zi de lucru, nu purtau ele baticuri mari pentru că le-ar fi deranjat și colțurile erau mici și rămâneau acolo în spate, la ceafă. Dacă era colțu’ un pic mai mare, mai lung, așa îl aduceau un pic în față. Cele ocoșe și dichisite întindeau frumos colțul la spate așa... ca un triunghi arăta. Și femeile mai tinere aveau păsturi și de alte culori... vernil deschis... dar tot culori pastelate... un albastru deschis, albe eventual cu niște floricele mărunte, mărunte, deci modele foarte fine, foarte discrete. Femeile văduve și cele învârstă puneau pe cap păsturi negre... și la lucru și duminica. Oricum păstura de la costumul românesc întotdeauna a fost neagră”.

Pălăria de paie

Pălăria de paie, cu un trecut îndelungat, era folosită în China ca umbrelă de soare și ploaie. Pălăriile de pai europene au imitat formele pălăriilor din filț sau pâslă. Pălăria canotier era nelipsită de la petrecerile la iarbă

Pălăriile de paie din Gura Râului împodobite cu barșon negru și pălăria din paie a landleritelor (expoziție Landleri printre sași)

verde din picturile impresionistilor (Monet, Renoir).²⁸

Având o oarecare admirație pentru sași și landlerii, locuitorii Gurii Râului au împrumutat de la ei elemente culturale pe care le-au adaptat la specificul românesc, subliniind identitatea națională și înglobând totul în caracterul local.

Vara, când femeile din Gura Râului sunt afară și e soare, poartă peste păstura de cașmir fin și franjuri de ibrișin (sau peste cârpă, în zi de lucru), o pălărie din paie decorată cu o panglică de catifea neagră.

Marina Ihora spune următoarele în ceea ce privește lucrul fin al pălăriilor de paie: „Pălăriile îs făcute tot de săsoici. Care are una o grijești ca pe ochii. Mai demult, când trăia și mama, numa' cu de ălea mereai și-n câmp... veneau săsoicile. Dac-o chierzi, nu ț-o mai dă nime”.

Și săsoicile și landlerițele purtau această pălărie, doar că unele purtau, la pălărie, o floare de-o parte, celelalte de cealaltă parte.

Menționăm și un alt element care împodobește capul femeii din Gura Râului: **cerceii**. De obicei, gurăncele au cercei în formă de „bunghi”. Lelița Mină spune: „Nu i-am mai scos. Core-o fost mai făloasă, și-o făcut bunghi din ăia mari, da io nu mi-am făcut din

Soții Conțiu Avram și Raveca (1938) și gurănce în biserică, cu pălăria de paie pe mână

ăia. Mie mi-o fost drag de ăștia”.

CE MAI COMUNICĂ GĂTEALA CAPULUI?

Decență

Soții Conțiu Avram și Raveca (1938) și gurănce în biserică, cu pălăria de paie pe mână

Indiferent cât ar fi fost de cald, chiar și în zilele de vară când mergeau la seceră și erau călduri insuportabile, femeile nu-și dădeau jos păsturile. Maria Cătoiu spune: „Eu o știu pe bunica: nu-și dădea păstura jos numai când se pieptina, sau când se spăla sau își aranja părul. Ele nu-și descopereau capul. Așa era”.

În biserică, pălăria nu este purtată niciodată pe cap, ci e ținută agățată de mână cu panglica ce se leagă în mod normal la ceafă (se proptește în ceafă), ca să nu cadă pălăria de pe cap.

Dichiseala

Femeile la Gura Râului se cunosc cât de dichisite sunt și după felul cum își pun păstura pe cap sau după felul cum își așează colțurile la spate. Și imediat se cunoaște „omul”, după cum își pune păstura pe cap.

Femeie din Gura Râului, Împărăteasa Teodora (c.500 - 28 Iunie 548) în costum bizantin, miri din Gura Râului

Bunăstarea reieșea din calitatea elementelor purtate pe cap.

Ochii – oglinda sufletului

Conform doamnei Adina Nanu - de peste 50 de ani, profesor de istoria artei la București, și cel mai mare specialist din România în istoria costumului -, au existat influențele bizantine asupra costumului popular românesc care puneau accent pe partea spirituală a omului – căci duhul era văzut ca nemuritor, trupul pieritor, iar creștinul trebuia să pună în evidență ochii, oglinda sufletului, iar trupul să fie bine ascuns²⁹. Astfel, în cazul femeilor de la Gura Râului îmbrăcate în haine românești, privirea ne este atrasă asupra ochilor, căci *părul* este complet acoperit de *cârpă* (în cazul miresei, voalul sau *pabiol*). Se spune în sat că nu este decent să se vadă părul - element de atracție feminină.

RITURILE DE TRECERE

Nunta

Miri la Gura Râului în 1940 și 1955

În trecut, când femeile din Gura Râului încă se îmbrăcau „românește” atunci când erau mirese,

purtau, peste păstură, un voal alb, numit și *pahiol*, și o coroniță, de obicei cu flori artificiale. Maria Nicoară spune: „la voal, îi zice „pahiol”. Voalul era pahiol. Pahiolul era lung așa, un pic mai lung decât poalele. Aproape până jos. Mai erau fetețe din neam care duceau pahiolul...una sau două...ca să nu se târască pahiolul. Pahiol ca la Săliște. La Săliște, pahiolul face parte din costum – numai cele măritate au pahiol. La Săliște-i pahiolul scurt și ca un prosop așa lung și îl leagă. Da’ asta nu. Asta era voalul’. Voalul de mireasă, da’ era așa și se numea pahiol. Zice: „Io am dus pahiolu’...”. Care ducea pahiolu până la biserică, era mai ocoșă”. La Săliște, „pahiol purtau și miresele la cununie și peste acesta se aranja cununia de mireasă.”³¹ Aici, ca și element al costumului popular local, „pahiolul se lega pentru prima oară în viață la nuntă, fiind ”darul” pe care îl primește mireasa de la mire.”³²

Înmormântarea

De ce și vara bărbații din sat, când sunt înmormântați, poartă căciula? A fost o întrebare la care așteptam un răspuns plin de semnificații, dar care s-a dovedit a fi extrem de practic: „așa știu și io. Păi nu stă pălăria-n copârșeu. Pă’ nu stă. La domni din ăștia, cum o fost domnu B., pune pălăria pe pernă. Că nu stă. Da’ noi așa ne-am pomenit, țărani. Cu căciula-n cap și cu nădragii în chicioare” explică Maria Ihora. Așadar, oamenii învârstă care mai sunt îmbrăcați românește când mor, într-adevăr au căciula de iarnă pentru că ea poate fi așezată pe capul mortului, pe când pălăria nu. Mai mult, două cruce din barșon, prinse cu ace de gămălie erau făcute de-o parte și de alta a capului mortului, aceasta cumva și ca să împodobească perna aceea simplă albă: „și pentru că erau creștini ortodocși și aveau cruce-n casă, cruce de lemn pe perete, își făceau cruce, unii aveau cruce și pe casă, pe coperișul casei, sau pe poartă, deasupra porții, deci oamenii erau creștini și mergeau cu semnul ăsta și în groapă. Era ceva firesc. Ba nu numai firesc, chiar obligatoriu să îmbrace cumva mortul cu crucea. Să se ducă mortul cu crucea

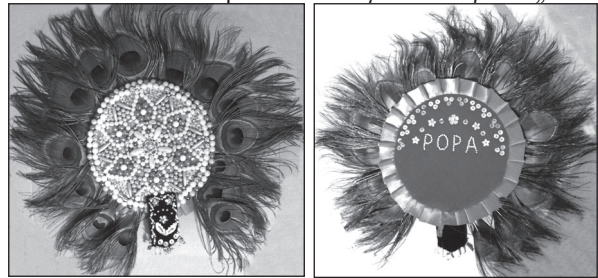
Înmormântare la Gura Râului

la el când se duce pe lumea cealaltă, ca să poată intra dincolo” spunea Maria Cătoiu.

LA COSTUME SPECIALE

June

Centrul de interes al costumului de june de la Gura Râului este reprezentat de *peana de june*. „Până

Peana de june de la Gura Râului, realizată de Maria Berbescu

la pălărie, semnul cocoșului nu i-a lipsit niciunii cavaler care se respectă, de la muschetari la dorobanții și vânătorii noștri de munte. În portul popular, pălăria flăcăilor din Bistrița-Năsăud este împodobită cu o întreagă coadă de păun, ca un mare evantai, ce aduce aminte de cuca pe care o purtau la urcarea pe tron domnitorii Țărilor Române în epoca fanariotă.”³³

Peana de june este împodobită cu pene de păun, mărgele, paiete, dar, în trecut, și cu oglinjoare pentru că nu se găseau atâtea mărgele: „dacă-ți aduci aminte, la târgu Orlatului (în 25 martie și de Sfântă Mărie Mare, în august), se găseau turte dulci cu oglindă. Erau niște oglinjoare pătrate, mici așa cam de 2 cm, și erau coapte acolo-n turtă. Și era turta ornată frumos cu glazură colorată. Nu știu dacă erau chiar oglinjoare din tutele dulci, dar erau niște oglinzi asemănătoare. Eu țin minte când eram mică și ieșeam la juni, de Crăciun, în târg, și cum mă uitam la oglinzile astea cum sclipeau. Era ceva extraordinar pentru mine. Erau niște personaje fantastice junii. Cu penele alea colorate, cu oglinzile... Neavând frați, nu am avut posibilitatea să văd pene de june de aproape” mărturisea Maria Cătoiu. Pe spatele penei de june, este scris numele proprietarului. De obicei, *peana* este mai grea. Mia Berbescu: „eu am făcut-o cu paiete chiar pentru ușurință. Îi grea în pălărie și le trage capu-ntr-o parte. De aceea, băieții-și pun curea sub barbă ca să stea când ei sar...”

Cum este realizată *peana*? Tot Mia Berbescu spune că: „se face o ramă așa de metal, cu sârmă de 2, de inox. Ș-apoi sârma aia și altă sârmă mai subțire, se împletesc oțâr, să aibă ținută. Pe urmă îi pun burete, apoi pun carton și altu burete. Și-apoi o îmbrac cu material, în general, la juni, îi cu roșu. La copii îi cu negru. Că la călușeri nu se umple toată cu mărgele. Să mai vede. Și-atunci, pe negru, se vede mai bine. După ce am făcut

asta și o îmbrac, apă' m-apuc și pun. Eu mereu pun tricoloru-n mărgele: roșu, galben, albastru. Eu caut să fie asortat. Da de câte ori le pun și le dau jos... Am luat mărgelile fosforescente, care pe noapte se văd. Când merg băieții noaptea, să sclipească." În ultima vreme, cam doamna Berbescu mai face pene de june]n Gura Râului. Pentru că tradiția „intratului cu junii” încă se

June, călușer și tânără nemăritată de la Gura Râului. Peana de călușer

păstrează în sat, am întrebat-o pe doamna ce indicații primește de la tineri înainte de a începe lucrul la penele lor. Și mi-a răspuns: „Ei zâc: „*Tanti Mărioara, numă' să mi-o faci făină...*” Și mă uit. Dacă are ochi albaștri, îi mai fac cu albastru. Mă uit io, da ei nu știu că io mă uit așa. Florile, la niciuna n-o fost două la fel”.

Călușer

La călușeri, peana era mai simplă decât la june. O altă diferență este mărimea – *peana* călușerilor e mai mică (diametru de 13 cm, față de 17 cm diametru

Crai din Gura Râului și pălărie de crai

penei de june). „Iar la juni, se pun roată păunii până jos. Și la călușeri, se pun numai în semicerc” (Mia Berbescu).

Se pare că, în trecut, peana de călușer nu era cu păun, ci era cu pene de curcan, tăiate așa scurt. Dar în ultimii 20 de ani, când s-a revigorat costumul, și la călușeri le-au pus păunii, pentru că arată mai frumos.

Crai

Sceneta Crailor, care are loc de Crăciun, prezintă costume în culori vii și pălării din hârtie colorată: trei la fel pentru cei trei magi, una puțin diferită pentru regele Irod. Copii care „se bagă cu craiii” mai împrumută

pălăriile de la unii la alții, de la an la an. Aceste pălării din carton și hârtie sunt purtate peste căciuli.

DIN FOLCLORUL LOCAL ...cu găteala capului

„Cucule, ce pene porți
De pe tin te iubesc toți?
Și eu port peană ca tine
Și nu mă iubește nime.”

Strigătură Gura Râului, din *Lucrarea de gradul I a Mariei Cătoiu (Nicoară)*³⁴

„- Bade, peană, trandafir,
Lasă-mă să rup un fir.
- Rupe mândro cât ei vrea
Trandafiri din peana mea.”

Strigătură Gura Râului, relatată de Maria Cătoiu

„De-aș mai fi o dată june,
Aș ști peana cum se pune,
Aș trânti-o pe-o ureche,
M-aș uita de sus la fete”

Învârtită Gura Râului, *De-aș mai fi o dată june*

Animate fiind de purtătorii lor, elementele care compun „găteala capului” la Gura Râului nu sunt altceva decât un îndemn la decență, simplitate și normalitate în lumea aceasta tot mai complicată în care trăim.

Mulțumiri gurenilor pentru informații și fotografii.

Note:

1. Maguelonne Toussaint-Samat, *Histoire technique & morale du vêtement*, Paris, editura Bordas, 1990, p. 422.
2. Din punct de vedere administrativ, Gura Râului este comună cu administrație proprie, având ca reședință satul Gura Râului. Situat la 20 de kilometri de Sibiu, satul Gura Râului este atestat documentar în secolul al XIV-lea (o inscripție lapidară indică 1202 ca an în care a fost construită actuala „biserică mică”, cu hramul „Sfânta Paraschiva”, însă evenimentul nu este confirmat științific, iar dovezile istorice infirmă o atestare atât de timpurie a localității pe locul și în configurația actuală), având aproximativ 3600 de locuitori, cu vatra satului la ieșirea râului Cibin din munții Cindrel (de aici și denumirea localității). Ocupațiile principale ale gurănilor erau, în trecut, jogăritul, pădurăritul, păstoritul și agricultura. Actualmente, lemnăritul, agricultura, creșterea animalelor sunt ocupații principale în sat, deși tot mai

mulți tineri au un serviciu la oraș.

3. Adina Nanu, Ovidiu Buta, *Bărbatul și moda*, București, Editura Polirom, 2009, p. 185-186.

4. pr. Ioachim Muntean, *Monografia economică-culturală a comunei Gurariului*, Sibiu, Tiparul Institutului Tipografic, 1896, p. 136.

5. Conform unei poze neclare a articolului lui Iulian Brok, *Dinastia Dădărlat – 110 ani în meșteșugul pălăriei*, Monitorul Oficial, 26 martie 2006, poză apărută pe Facebook-ul *Pălăria Dădărlat* la 14 iulie 2016 cu comentariul „Anul acesta împlinim 120 de ani în care ne-am bucurat de respectul clienților fideli, care au știut să aprecieze calitatea, tradiția și un produs 100% românesc! #promovamproduseleromanesti #promovamromania www.palariadadarlat.ro (Articolul din imagine a fost publicat în martie 2006)” <https://www.facebook.com/palariadadarlat/photos/a.561943990506739.1073741825.201100779924397/1216281845072947/?type=3&theater> accesat la 26.08.2017.

6. Conform video YouTube, începând cu min. 7:30, Costumul de nuntă în România 1875 - 1940 - Adina Nanu <https://www.youtube.com/watch?v=yKT5Xrb7oL8> accesat la 26.08.2017.

7. Adina Nanu, *Artă, stil, costum*, ed. Noi Media Print, 2007, p. 237.

8. Foto din expoziția „Landleri printre sași” deschisă publicului în perioada 27 iunie și 27 august 2014, realizată de Camelia Ștefan și Simona Malearov din cadrul Muzeului de Etnografie Săsească „Emil Sigerus”, Complexului Național Muzeal Astra. În secolul al XVIII-lea, în vremea împăratului Carol al VI-lea și a Mariei Tereza, aproximativ 4000 mii de protestanți austrieci (de confesiunea evanghelică luterană) au fost deportați în peste 20 de localități din sudul Transilvaniei - o mare parte dintre aceștia în trei localități: Turnișor (înglobat în 1951 în municipiul Sibiu), Cristian și Apoldu de Sus -, pentru că nu au dorit să revină în sânul Bisericii Catolice. Astfel, prin procesul numit „transmigrație”, „landlerii” au fost deportați la marginea Imperiului Austriac. Denumirea de „landler” vine de la locul de origine a unei părți din grupul celor deportați, în limba germană „Landl” (țărișoară) fiind numele unei regiuni istorice din Austria cuprinse între Wels, Gmunden și Vöcklabruck. Inevitabil, au existat influențe reciproce între cultura locuitorilor din Gura Râului și a „sașilor” din Cristian (căci pământul celor două localități se învecinează). În Gura Râului, nu am auzit vreodată să se folosească termenul de „landler”. Sașii și landlerii erau denumiți aici, generic, „sași”.

9. Adina Nanu, Ovidiu Buta, *op. cit.*, p. 192.

10. *Ibidem.*, 186.

11. *Ibidem.*, p. 188.

12. *Idem.*

13. *Ibidem.*, p. 198.

14. „(Despre piei, blănuri) Prelucrat pentru a deveni trainic și impermeabil” conform <https://dexonline.ro/definitie/arg%C4%83sit> accesat la 22.09.2017.

15. Adina Nanu, Ovidiu Buta, *op. cit.*, p. 197.

16. Larisa Constantin Iftime, „Țăranii au fost foarte fermi în a-și păstra portul tradițional”, interviu cu dl Adrian-Silvan Ionescu, doctor în istorie, cercetător principal la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din București, profesor asociat la Universitatea Națională de Artă, autor al volumului „Modă și societate urbană în România modernă”, articol din Ziarul Lumina online din data de 12 Octombrie 2009, <http://ziarullumina.ro/aranii-au-fost-foarte-fermi-in-a-si-pastra-portul-traditional-38582.html> accesat la 26.08.2017.

17. Adina Nanu, Ovidiu Buta, *op. cit.*, p. 190.

18. *Ibidem.*, p. 191.

19. Cașmir.

20. „(Reg.) Pânză tare de cânepă, în, bumbac; creton. 2. Sortiment dintr-o astfel de pânză. – Din germ. (austriac) Karton” conform <https://dexonline.ro/definitie/carton> accesat la 18.09.2017.

21. Văl.

22. Coif.

23. Ștergar.

24. Pânză subțire și fină.

25. pr. Ioachim Muntean, *op. cit.*, p. 138.

26. Fotografii din arhiva foto a Complexului Național Muzeal ASTRA Sibiu.

27. Fotografii de pe <http://www.romaniaturistica.ro/sarbatoarea-buzduganului-dragus-brasov> accesat la data de 23.09.2016

28. Adina Nanu, Ovidiu Buta, *op. cit.*, p. 196.

29. Bazilica San Vitale din Ravenna (sec. VI) https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f8/Meister_von_San_Vitale_in_Ravenna_008.jpg accesat în data de 22.09.2016

30. Conform broșurii *Ce ne povestește portul popular românesc* care a însoțit expoziția de costume, cu același nume, organizată de Adina Nanu și Ana Stanciu la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, decembrie 2012 – februarie 2013.

31. Ioan Stănișor, *Etnografie sălișteană*, Sibiu, Editura Salgo, 2006, p. 24.

32. Nicoleta Ioniță, *Pahiolul. O comoara din Marginime*, articol publicat la 24.05.2015 pe <http://sibiunews.net/articole/18-cultura/7721-pahiolul-o-comoara-din-marginime.html>, site accesat la 20.09.2017.

33. Adina Nanu, Ovidiu Buta, *op. cit.*, p. 192.

34. Nicoară Maria, *Învățătorul – păstrător al tradițiilor satului românesc*, Lucrare metodică științifică pentru obținerea gradului didactic I, Colegiul Pedagogic „Andrei Șaguna” Sibiu, 1999, p. 64.

Bibliography:

Bottesch Martin, *LandlerBüchlein / Booklets of the*

- Landlers, Mediaș, Editura Central, 2004
- Irimie Cornel, Dunăre Nicolae, Petrescu Paul, *Mărginenii Sibiului, civilizație și cultură populară românească / The Inhabitants of Mărginimea Sibiului, Popular Romanian Culture and Civilization*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985.
- Marica George Em., *Studii de istoria și sociologia culturii române ardelenne din secolul al XIX-lea / Studies of History and Sociology of Transylvanian Romanian Culture in the 19th Century*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977
- Muntean Ioachim, *Monografia economică-culturală a comunei Gura Râului / The Economic-Cultural Monograph of the Gura Râului Township*, Sibiu, Tiparul Institutului Tipografic, 1896
- Adina Nanu, *Artă, stil, costum / Art, Style, Costume*, ed. Noi Media Print, 2007, p. 237.
- Adina Nanu, *Ce ne povestește portul popular românesc / What Concerns Us in Romanian Popular Costumes*, caiet-program al expoziției omonime organizate de Adina Nanu și Ana Stanciu la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, decembrie 2012 – februarie 2013.
- Adina Nanu, Ovidiu Buta, *Bărbatul și moda / Man and Fashion*, București, Editura Polirom, 2009.
- Nicoară Maria, *Învățătorul – păstrător al tradițiilor satului românesc / The Teacher - Bearer of the Traditions of the Romanian Village*, Lucrare metodico-științifică pentru obținerea gradului didactic I, Colegiul Pedagogic „Andrei Șaguna” Sibiu, 1999
- Sedler Irmgard, *Istoria „landlerilor” din Transilvania. Identitate de grup în oglinda comportamentului vestimentar (secolul al XVIII-lea – secolul al XX-lea) / The History of the Lancers in Transylvania. Group Identity in the Mirror of Clothing Behavior (18th - 20th Centuries)*, Partea a II-a, în *Studii și comunicări de etnologie*, tomul XIX, serie nouă, Sibiu, Editura Academiei Române, 2005.
- Stahl Paul H., *Case și acareturi din Mărginimea Sibiului 1953-1958 / Houses and Annexes in Mărginimea Sibiului*, București, Colecția de studii și eseuri – antropologie, nr. 17, 2005.
- Ioan Stănișor, *Etnografie sălișteană / Ethnography from Săliște*, Sibiu, Editura Salgo, 2006.
- Ștefan Camelia, Malearov Simona, *Landleri printre sași / Lancers among Saxons*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, 2014.
- Maguelonne Toussaint-Samat, *Histoire technique & morale du vêtement / Moral and Technical History of Clothing*, Paris, editura Bordas, 1990.
- <https://www.facebook.com/palariadadarlat/photos/a.561943990506739.1073741825.201100779924397/1216281845072947/?type=3&theater> accesat la 26.08.2017
- Costumul de nuntă în România 1875 - 1940 - Adina Nanu <https://www.youtube.com/watch?v=yKT5Xrb7oL8> accesat la 26.08.2017
- <https://dexonline.ro> accesat la 22.09.2017
- Larisa Constantin Iftime, „Țăranii au fost foarte fermi în a-și păstra portul tradițional”, interviu cu dl Adrian-Silvan Ionescu, doctor în istorie, cercetător principal la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din București, profesor asociat la Universitatea Națională de Artă, autor al volumului „Modă și societate urbană în România modernă”, articol din Ziarul Lumina online din data de 12 Octombrie 2009, <http://ziarullumina.ro/aranii-au-fost-foarte-fermi-in-a-si-pastra-portul-traditional-38582.html> accesat la 26.08.2017
- <http://www.romaniaturistica.ro/sarbatoarea-buzduganului-dragus-brasov> accesat la 23.09.2016
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f8/Meister_von_San_Vitale_in_Ravenna_008.jpg accesat la 22.09.2016
- Nicoleta Ioniță, *Pahiolul. O comoara din Marginime*, articol publicat la 24.05.2015 pe <http://sibiunews.net/articole/18-cultura/7721-pahiolul-o-comoara-din-marginime.html>, accesat la 20.09.2017

Listă de informatori:

Marina Ihora 78 ani, Gura Râului
Maria Cătoiu 45 ani, Gura Râului
Ioan Lăpădat 33 ani, Gura Râului
Maria Nicoară 67 ani, Gura Râului
Maria Berbescu 63 ani, Gura Râului
Maria Coțțiu 81 ani, Gura Râului

Webografie:

www.palariadadarlat.ro accesat la 26.08.2017